

Mohammad Amin Solgi

Položaj žene u porodici i društvu sa stanovišta islama

Sažetak

Jedno od važnih pitanja kojim su se od davnina bavili različiti pravci i škole, jeste pitanje žene i njenog društvenog i porodičnog statusa. Određene grupe u historiji su svojim tradicionalističkim pristupom nastojali ženino prisustvo u društvu prikazati nevažnim i ograničiti obaveze žena na kuću, što je dovelo do izolacije i uskraćivanja prava ženama. Drugi su, opet, s modernističkim ubjeđenjima, uvijek pokušavali uništiti ženinu porodičnu vrijednost i položaj, i preferirati samo društvene uloge žena nad svime ostalim. Takvo stajalište dovelo je do slabljenja temelja porodice, kao i bezvrijednog prikazivanja uloge supruge i majke, najvažnijeg zanimanja žene. Ovo istraživanje nastoji, odvojeno od tradicionalističkog i modernističkog (feminističkog) pristupa, koji je nastao pod uticajem pogrešnih kultura zapadnih društava i devijantnih ideja, analizirati stajalište islama prema društvenom i porodičnom statusu žene.

Sa stajališta islama, ne samo da društvene odgovornosti ženama nisu zabranjene, već islam podržava prisustvo žena u društvu, kao i njihovo političko učešće u islamskom društvu, ali porodične uloge žena smatra prioritetom, te na ulogu supruge i majke gleda kao na dvije svete odgovornosti i uloge koje, pored uzvišenih vrijednosti, posjeduju i društvene posljedice i koristi. Napredovanje i usavršavanje muškaraca i odgajanje zdrave i čestite generacije, moguće je pod uslovom da žene ispunjavaju svoje uloge u porodici, što će za posljedicu imati popravljane i zdravlje cijelog društva.

Ključne riječi: Žena, porodica, društvo, supruga, majka.

Položaj žene u islamu

Žena posjeduje uzvišen položaj u porodici i društvu, što zahtijeva da prvo znamo kako islamski zakon – šerijat gleda na ženski spol, i kakvu ulogu i položaj definiše za njega u očuvanju temelja porodice i zdravlja društva. Časni Kur'an i sira (životopis) Poslanika islama, s. a. v. a., najbolji su izvori za shvatanje položaja žene u porodici u vjerskom svjetonazoru. Prema Časnom Kur'anu, ne samo da su žena i muškarac s aspekta stvaranja i ljudske plemenitosti jednaki, nego kur'anski ajeti posebnu pažnju posvećuju položaju žene te joj se obraćaju, pored muškarca. Analizom ajeta iz Kur'ana, shvatamo da žene i muškarci imaju isti položaj i ljudska prava, te je Bog za žene definisao šerijatske uloge u porodici čije je ostvarenje uslovljeno time da žene prvo spoznaju svoje kapacitete i odgovornosti, a drugo, da se prava žena u porodici ispune na način da one spokojno i mirno obavljaju svoju ulogu u porodici. Zato, analiziranjem položaja žene u islamu, analiziramo i odgovornosti i uloge žena u porodici i društvu.

Društveni položaj žene

Časni Kur'an na ličnost i prava žene gleda u različitim dimenzijama i s obzirom na potencijale i obaveze koje ima. Islam je prva vjera koja je učinila velike korake na putu unapređenja stanja žena i njihovom napretku i usavršavanju. Prema stajalištu Kur'ana, suština žene i muškarca je jednaka, te oni imaju samostalne identitete. Kur'an kaže: *O ljudi! Bojte se Gospodara vašeg koji vas je stvorio od duše jedne i stvorio od nje paricu njenu, i razasuo od njih dvije mnoge ljude i žene.* (An-Nisa / Žene: 1)

Prema stanovištu islama, ne samo da se žena ne smatra spolom drugog stepena, nego jedinstveno stvaranje čovjeka i njegov položaj Božijeg namjesništva uključuju i žene. Baš kako se supruga faraona i hazreti Merjem u ajetima navode kao uzori i primjeri za vjernike, žene i muškarce (Tahrim / Zabrana: 11 i 12), kriterij za veličinu i vrline u logici vjere, jesu bogobojnost i vjera ljudi: *O ljudi! Uistinu, Mi smo vas stvorili od muška i ženska, i učinili vas narodima i plemenima, da biste se upoznawali. Uistinu! Najplemenitiji od vas kod Allaha, je najbogobojniji između vas.* (Al-Hujurat / Sobe: 13)

Jedna od tema koja pokazuje položaj žena su njihovo prisustvo u društvu i njihove političke i kulturne aktivnosti, kojima se u Časnom Kur'anu i siri Božijeg Poslanika, s. a. v. a., pridaje posebna pažnja.

1. Žene i davanje prisege Poslaniku, s. a. v. a.

Časni Kur'an jasno ukazuje na davanje prisege žena Poslaniku, s. a. v. a.:

O vjerovjesniče, kada ti dođu vjernice da ti polože prisegu: da neće Allahu nikoga ravnim smatrati, i da neće krasti, i da neće bludničiti, i da neće djecu svoju ubijati, i da neće muževima tuđu djecu podmetati i da neće ni u čemu što je dobro poslušnost odricati – ti prisegu njihovu prihvati i moli Allaha da im oprost; Allah, zaista, mnogo prašta, i On je milostiv. (Al-Mumtahina / Provjereni: 12)

Nakon osvajanja Mekke, žene koje su prihvatile islam, stigle su kod Poslanika, s. a. v. a., i dale mu prisegu, kao i muškarci. Prisega Poslanika s muškarcima bila je uslovljena samo islamom i džihadom (Makarem Shirazi, 1371, vol. 24, str. 47), dok je prisega sa ženama imala šest uslova, koji su spomenuti u časnom kur'anskom ajetu. Iako se neki od tih uslova odnose samo na žene, a neki su zajednički za žene i muškarce, s obzirom na to da su takva pitanja više povezana za žene, te su one zadužene za vođenje doma i rađanje čistog potomstva, ti uslovi postavljeni su ženama. (Tabatabai, 1390, vol. 19, str. 242)

Prisega žena s Poslanikom pokazuje da, nasuprot onome što tvrde protivnici islama, islam je ženama dao vrijednost, te ih je uključio u najvažnija pitanja poput političkog učešća i prisege Poslaniku, s. a. v. a., a veći broj uslova za prisegu žena (u odnosu na muškarce) pokazuje njihove društvene obaveze i uticaje tih odgovornosti u društvu.

U vremenu kada Arapi nikako nisu davali učešća ženama u davanju prisege i drugim važnim pitanjima, Poslanik je žene smatrao jednakim muškarcima te je u različitim dešavanjima, pojedinačno ili u grupama, uzimao prisegu od žena, te ih je štitio od muževa ili rodbine. Uzvišeni Allah u vezi žena koje su primile islam i potražile utočište kod Poslanika, s. a. v. a., kaže:

O vjernici, kada vam vjernice kao muhadžirke dođu, ispitajte ih – a Allah dobro zna kakvo je vjerovanje njihovo – pa ako se uvjerite da su vjernice onda ih ne vraćajte nevjericima: one njima nisu dopuštene, niti su oni njima dopušteni; a njima podajte ono što su potrošili. Nije vam grijeh da se njima

ženite kada im vjenčane darove njihove date. U braku mnogoboškinje ne zadržavajte! Tražite ono što ste potrošili, a neka i one traže ono što su potrošili! (Mumtahina / Provjerena: 10)

Božija naredba Poslaniku, s. a. v. a., u vezi s pružanjem podrške ženama vjericama pokazuje da, osim što žene u društvu imaju pravo odabrati svoju vjeru i imati vlastito mišljenje, kao i muškarci, one uživaju podršku Poslanika, s. a. v. a., i vjerskog autoriteta, te ih čak ni njihovi muževi ne mogu primorati da ih slijede. Bilo kakva vrsta nepravde prema ženama je šerijatski zabranjena, te joj se islamski vladar mora suprotstaviti.

2. Hidžra žena

Još jedan od pokazatelja dozvoljenosti prisustva žena u društvu prema islamu jeste njihovo učešće u velikom društveno-političkom pokretu – hidžri. Značaj prisustva žena u hidžri leži u tome da uprkos svojim snažnim osjećanjima, one su se odrekle svega za što su na ovom svijetu bile vezane i što su voljele, te su zajedno sa svojim muževima ustale da pomognu Poslanika i štite vjeru islam, te su oba puta, i tokom hidžre u Abesiniju, i u Medinu, imale aktivno i široko učešće. U 97. i 98. ajetu časne sure An-Nisa / Žene, govori se o pitanju hidžre i njene obaveze za žene. Na početku hidžre, neke žene, čiji su muževi bili mušrici (idolopoklonici), nisu mogle učiniti hidžru s Poslanikom, s. a. v. a., te im je uskraćena ta prilika, ali su nakon primirja u Hudejbiji napustile svoje kuće i krenule ka Medini. Časni Kur'an je izraz "vjernice muhadžirke" (koje čine hidžru) upotrijebio za tu grupu žena: *O vjernici, kada vam vjernice kao muhadžirke dođu, ispitajte ih – a Allah dobro zna kakvo je vjerovanje njihovo – pa ako se uvjerite da su vjernice onda ih ne vraćajte nevjericima*". (Al-Mumtahina / Provjerena: 10)

3. Ekonomska nezavisnost žena

Sa stanovišta islama, dužnost finansijskog upravljanja u porodici ima muškarac, a žena nema nikakvu odgovornost po tom pitanju. Ipak, uprkos tome, islam ne oduzima ženama pravo na sticanje imovine, nego priznaje ekonomsku nezavisnost žena. Žene, poput muškaraca mogu biti aktivne ekonomski, i mogu koristiti svoju imovinu kako žele, a njihovi staratelji nemaju dozvolu da troše imetak žena. Uzvišeni Allah u Kur'anu kaže:

Muškarcima pripada nagrada za ono što oni urade, a ženama nagrada za ono što one urade. I Allaha iz izobilja Njegova molite. – Allah, zaista, sve dobro zna! (An-Nisa / Žene: 32)

Allameh Tabatabai kaže da riječ “iktisab” (sticanje, rad) u spomenutom ajetu označava bilo šta što čovjek može steći, bilo da se radi o sticanju nečega putem dobrovoljnog djelovanja, poput trgovanja ili zanata, ili sticanju nečega bez dobrovoljnog djelovanja, npr., kada neko zbog svoje ljepote stekne slavu. Stoga, ograničavanje na jedno od značenja umanjilo bi značenje ajeta, te se ajet odnosi na bilo šta što čovjek stekne. (Tabatabai, 1390, vol. 4, str. 337–338)

Prema mišljenju Allameh Tabatabaija, indirektno se iz ajeta shvata i jednakost muškaraca i žena u vlasništvu nad onim što se stiče, te se to značenje ne može opovrgnuti. Prema tome, on smatra da općenito, žene imaju dozvolu za ekonomske aktivnosti i posjedovanje zanimanja ili zanata, te imaju nezavisno vlasništvo nad onim što stiču, i niko ih ne može spriječiti u tome. Jer, da posao i zanimanje nisu dozvoljeni ženama, nezavisnost u posjedovanju onoga što stiču bilo bi besmisleno. U predajama od Poslanika, s. a. v. s., žene se ohrabruju na određena zanimanja koja su u skladu s njihovim fizičkim i mentalnim dimenzijama. Poslanik, s. a. v. s., kaže: “Najbolje zanimanje za vjernice je tkanje (pletenje)”. (Ibn Hayyun, 1385, vol. 2, str. 214)

4. Prisustvo žene u Mubahili

Časni Kur’an u vezi događaja “Mubahila” (prizivanje prokletstva na one koji neistinu govore) kaže:

A onima koji se s tobom budu o njemu raspravljali, pošto si već pravu istinu saznao, ti reci: “Hodite, pozvat ćemo sinove naše i sinove vaše, i žene naše i žene vaše, a doći ćemo i mi, pa ćemo se usrdno pomoliti i Allahovo prokletstvo na one koji neistinu govore prizvati! (Ali Imran / Imranova porodica: 61)

Mubahila je jedan od najveličanstvenijih događaja u historiji islama, u kojem je dokazana istinitost poslanstva i imameta. Prisustvo jedne žene u tom događaju pokazuje da islam ženu, kao što se pogrešno pripisuje islamu, ne stavlja u drugi položaj, te je kriterij za vrednovanje u islamu samo bogobožnost i vjerovanje. U vezi ovog ajeta, tumači su saglasni da se izraz “žene naše” odnosi na hazreti Fatimu ez-Zehru, jer pored nje, nije bilo drugih žena na dan Mubahile. (Zamakhshery, 1407, v. I, str. 368)

Društveno-političko učešće uzornih žena u islamu

Žene koje su u Kur'anu i historiji islama predstavljene kao uzori, bile su u okolnostima svojstvenim sebi, uticajne u društvenoj i političkoj sferi svog društva. Hazreti Merjem, Asja, žena faraonova, hazreti Zehra i hazreti Zejneb primjeri su uzornih žena na svijetu koje su, ne samo imale učešće u političkim i društvenim dešavanjima, nego im je Bog dao obavezu da budu prisutne u društvu i prikazuju istinu i upućuju ljude. Časni Kur'an o hazreti Merjem govori kao o čistoj i odabranoj ženi: I kada meleki rekoše: *O Merjema, tebe je Allah odabrao i čistom stvorio, i boljom od svih žena na svijetu učinio.* (Ali Imran / Imranova porodica: 42)

Uprkos protivljenjima Jevreja, hazreti Merjem je stupila u službu Bogu u hramu, te je, uprkos protivljenjima svih ljudi svog vremena, na sebe preuzela veliku društvenu odgovornost, poput borbe protiv Jevreja koji su gajili neprijateljstvo prema vjeri, te objave poruke o poslanstvu.

Asja, supruga faraona, je također u Kur'anu spomenuta kao uzor u vjeri. Iako je bila supruga faraona, taj brak nije naštetio njenoj vjeri, te je djelovala po dužnosti naređivanja dobra i odvratanja od zla, te je spasila hazreti Musaa, a. s. Borba hazreti Asje sa nevjerstvom i nepravdom i odanost istinitosti poslanstva hazreti Musaa učinili su je primjerom žena u cijeloj ljudskoj historiji, te je Kur'an predstavlja kao uzorom vjernika:

A onima koji vjeruju – Allah kao pouku navodi ženu faraonovu, kada je rekla: *Gospodaru moj, sagradi mi kod Sebe kuću u Džennetu i spasi me od faraona i mučenja njegovog, i izbavi me od naroda nepravednog!* (At-Tahrim / Zabrana: 11)

Analiza ponašanja hazreti Zehre i hazreti Zejneb kao i nastojanja i borbe te dvije velike ličnosti u cilju očuvanja dragulja postojanja žene, dobro pokazuje da jedna žena može imati političko i društveno prisustvo na svjetskom nivou, ali sačuvati svoju čast i dostojanstvo i postati uzor i ženama i muškarcima, bez obzira na spol.

Prirodne razlike između žene i muškarca

Pod prirodnim osobinama misli se na one osobine koje nisu stečene i koje posjeduje većina osoba istog spola od rođenja, ili na sekundarne tjelesne osobine koje se ukazuju nastupanjem punoljetstva pa nadalje. (Allasvand, 1391, vol. 1, str. 59)

Iako su žena i muškarac po samom stvaranju i ljudskosti jednaki, te su stvoreni radi istog cilja, oni imaju različite prirodne osobine. Žena i muškarac, ne samo s tjelesnog, već i s različitih psihičkih, kognitivnih i emotivnih aspekata, razlikuju se jedno od drugoga, a te razlike dovele su do razlika i u Božanskim zadaćama i ličnim i društvenim obavezama, te načinu uživanja određenih prava.

Razlike između muškog i ženskog spola proistekle su iz mentalnih i tjelesnih kapaciteta i mogućnosti, što čini da svako od njih dvoje ima različite obaveze u porodici i društvu. Iako su u stvaranju i cilju stvaranja jednaki, put napretka i stizanja do sreće različit je za svakog od njih.

Ono što je također značajno napomenuti jeste da prirodne razlike u stvaranju žene i muškarca ne znače nedostatak ili savršenstvo jednog ili drugog. Svijet stvorenja je prepun razlika u njihovoj prirodi, ali one nisu pokazatelj njihovih nedostataka ili savršenstva. Brzina kretanja čovjeka u odnosu na brojne četveronošce je manja, a vid čovjeka je mnogo slabiji od vida orla, ali nijedno se ne smatra nedostatkom čovjeka, nego se mogućnosti svakog stvorenja gledaju na osnovu cilja i puta koji mu je određen za napredovanje. Žena ima jače emocije i osjećajnije je od muškarca, jer ju je Uzvišeni Allah učinio izvorom ljubavi u porodici. Muškarac ima veću moć upravljanja i planiranja, jer ga je Allah zadužio za vođenje porodice i rješavanje problema u životu.

Potvrđujući razlike između žene i muškarca, Časni Kur'an muškarca u nekim prirodnim osobinama smatra naprednijim: *Muškarci vode brigu o ženama zato što je Allah dao prednost jednima nad drugima i zato što oni troše imetke svoje.* (An-Nisa / Žene, 34) ili *muževi imaju prednost pred njima za jedan stepen.* (Al-Baqara / Krava: 228) Kao što se zaključuje iz kur'anskih ajeta, žena i muškarac su u pogledu stvaranja na istom položaju, i oboje imaju istu vrijednost, a spomenuti ajeti odnose se na prirodne razlike.

Prirodne razlike žene i muškarca najveći trag ostavljaju na porodicu. Islamski šerijat porodično gnijezdo smatra najvažnijim faktorom u popravljajući i usavršavanju žene i muškarca i najboljom podlogom za razvoj i odgoj djece. Prema tome, s obzirom na prirodne osobine (fitret) i razlike spolova, islam naglašava posebne uloge žene i muškarca u porodici i društvu.

Položaj žene u društvu treba biti takav da se istovremeno sa čuvanjem časti žene i nesekretanjem s njenog puta usavršavanja, ne smiju narušiti temelji porodice, a uloga žene u porodici mora biti takva da istovremeno pruža garanciju zdravlja i dobrote u porodici, ali da žena

kao stub te svete građevine ne bude izolovana i ne bude smatrana slugom, te da može ostvariti i svoju društvenu ulogu.

Kao što je već kazano, neke razlike žene i muškarca odnose se na njihovo tijelo, a neke imaju korijen u ponašanju i mentalnoj i psihičkoj dimenziji. Časni Kur'an ponekad ukazuje na posebne osobine žena i muškaraca, a ponekad radi pojašnjavanja mudrosti određenog šerijskog pravila, ukazuje na osobine žena i muškaraca. "...a ako nema dvojice muškaraca, onda jednog muškarca i dvije žene, koje prihvaćate kao svjedoke; ako jedna od njih dvije zaboravi, neka je druga podsjeti." (Al-Baqara / Krava: 282) Uzvišeni Allah u ovom ajetu ukazuje na pravne razlike između žena i muškaraca po pitanju svjedočenja i suđenja, a zatim kao razlog te razlike navodi zaborav jedne od dvije žene, što je prirodna osobina žena. Veliki broj tumača vjeruje da "dalal" u ovom ajetu znači zaborav, a ne zabludu. (Tabatabai, 1390, vol. 15., str. 263; Zamakhshary, 1407, vol. I, str. 326, Taberani, 2008, vol. I, str. 505)

Prema tome, islam potvrđuje neke prirodne razlike u tjelesnim i mentalnim dimenzijama žene i muškarca, te im prema njima određuje razlike u šerijatu (islamskom zakonu). Općenito, žene i muškarci imaju temeljne razlike u emotivnim i kognitivnim percepcijama, sklonostima, prirodnim nagonima, čednosti i stidu, fizičkoj snazi, karakteristikama ponašanja, prema kojima se definišu uloge i odgovornosti žena u porodici. Ovdje navodimo dvije najvažnije prirodne razlike između žene i muškarca.

1. Tjelesna suptilnost i nježnost

Žene posjeduju suptilnost i delikatnost tijela, te je njihova fizička snaga u poređenju s muškarcima mnogo manja, što nije tajna. Predvodnik pravovjernih, hazreti Alija, a. s., kaže: "Ne tjeraj ženu na poslove koji prevazilaze njenu snagu; to je bolje za njen mir i spokoj i trajnost njene ljepote, jer je žena mirisni cvijet, a ne sluga." (Kulayni, 1407, vol. 5, str. 510) Stoga, kada žena obavlja zanimanja koja prevazilaze njenu fizičku snagu, ona više neće imati snage za obaveze koje ima kao supruga i majka, te će postati uvehli cvijet. Finansijske obaveze, vođenje domaćinstva i bavljenje djecom nisu stavljeni ženi na pleća sa šerijsko-pravnog gledišta, kako se ne bi stvorilo mišljenje da je žena sluga, i kako se ta uloga ne bi smatrala njenom dužnosti, kako bi se žena s ljubavlju i

svojom prirodnom težnjom bavila mužem i odgajala djecu. Također, u islamskim predajama, pomaganje muškaraca ženama je uzeto u obzir te je za to određena velika nagrada, do te mjere da je mužu obaveza da ženi omogući poslugu ukoliko ona to traži, i ako je to na njenom nivou, ili je tako navikla, ili je bolesna ili ne može obavljati teške poslove u kući. (Imam Khomeini, 1392, vol. 2, str. 340, Makarim Shirazi, 1424, vol. 7, str. 46) S obzirom na suptilnost žene i pažnju islama prema njoj, kakav značaj ima to da napustimo ciljeve tih propisa, odnosno glavne prioritete žene, biti supruga i majka, i uvedemo ženu u zanimanja koja uništavaju njenu tjelesnu nježnost i ne ostavljaju joj polet i energiju, niti motivaciju da bude centar ljubavi i topline za svog muža, niti snage za rađanje djece i njihov odgoj?

2. Emotivne potrebe i velika psihička i mentalna osjetljivost žene

Žena je ispunjena ljubavlju i emocijama, a njena potreba za pružanjem i primanjem ljubavi je mnogo veća od muškarčeve. Upravo ta osobina je razlog što je ona glavni centar porodice. Muškarac pronalazi utjehu i podršku u emocijama i zagrljaju žene, te pronalazi smiraj uz nju, a djeca se odgajaju uz majčinu ljubav. S obzirom na emotivni život žena i njihovu potrebu za ljubavlju, vjera islam daje posebna uputstva i pravila muškarcima. Prenosi se od Abdullaha bin Omera da je Poslanik islama, s. a. v. a., rekao: "Zaista su žene kod vas amanet poput zarobljenika, te od sebe nemaju ni štete ni koristi. Stoga ih pazite kao Božiji amanet. Kao što vi imate svoja prava kod njih, i one imaju prava kod vas, pa ako vam se ne budu pokoravale, vi se s njima ophodite lijepo i obezbijedite im potrebe. (Sadduq, 1362, vol. 2, str. 487) Također, u drugoj Poslanikovoj, s. a. v. s., predaji se prenosi da je rekao: "Najbolji od vas su oni koji se najbolje ophode prema svojim ženama." (Majlisi, 1403, vol. 23, str. 104)

Takvo biće, koje je manifestacija Božije nježnosti i ljudskih emocija, ima potrebu za pažnjom i ljubavlju, a obaveze koje su joj date u porodici i društvu moraju biti u skladu s njenom tjelesnom suptilnošću i psihičkom delikatnošću. Stoga su muškarci obavezni da u svom govoru i ponašanju prema ženama uzmu u obzir njene emocije i osjećanja. (Salah Abdu-l-Ghani, 1418, vol. 2, str. 226)

Položaj žene u porodici sa stanovišta islama

S obzirom na stvaranje i psihološke razlike žene i muškarca, islam je definisao različite uloge za svakoga od njih. Sve što čovjek bude bliži tom položaju, bit će uspješniji u svom društvenom i duhovnom životu. S obzirom na prirodne karakteristike žene i njene unutrašnje kapacitete, islam joj je odredio dvije uloge u porodici – ulogu majke i supruge, a svaka od njih ženi donosi visoki i vrijedni položaj. Položaj supruge i majke ženi donosi određene obaveze i prava. Koliko god žena bude više koristila svoja prava i obavljala svoje dužnosti, jačat će temelji porodice i garantovat će se zdravlje i sreća porodice. Uloga supruge i majke ne ograničava se samo na porodicu, nego je uticajna u odgoju djece i zdravoj atmosferi u društvu. Islam u svemu porodicu smatra okosnicom i osnovom, a glavnom zadaćom žene smatra upravljanje kućom i porodicom. Porodica je centar emocija i osjećanja, a ako članovi porodice u takvom centru budu ispunjeni ljubavlju i emocijama, napreduju i usavršavaju se. Za mir i osjećanja koja vladaju u kući, potreban je glavni stub porodice – žena, jer je žena glavni element porodice, a udio žene u očuvanju trajnosti porodice je veći od muškarca. Muškarac i žena, oboje imaju obaveze prema očuvanju temelja porodice, ali obaveze njihov dvoje nisu jednake i nisu u istoj mjeri; žena i muškarac imaju različite obaveze prema porodici, a u kvantitativnom smislu udio žene je veći od muškarca. Biti supruga i majka uloge su svojstvene samo ženi u kući, te su one posebna obaveza žene. Razvoj talenata i uspjeh muškarca i djece ostvaruju se u okolnostima toplote i mira koje je uredila žena u porodici. Stoga, od ženinog položaja ne zavisi samo sigurnost i zdravlje porodice, već i očuvanje mentalnog zdravlja u društvu. “Ukoliko se žena u društvu i u ženskom okruženju popravi, društvo će se u potpunosti popraviti. Ukoliko porodična atmosfera uz ženski napor, postane zdrava atmosfera, društvo će u potpunosti biti popravljeno. Uloga žena u popravljaju društva izuzetno je značajna. To je ono što znaju i neprijatelji ljudske sreće i rade na tome. (Khamenei, 1394, vol. 3, str. 59) Na početku ćemo govoriti o ulozi supruge, a zatim o ulozi majke.

Uloga supruge u islamu

U islamskom šerijatu, vjera i dobra djela predstavljaju osnovu života muslimana, i u tome nema razlike između žene i muškarca. *Onome ko čini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, Mi ćemo dati da proživi lijep život i doista ćemo ih nagraditi boljom nagradom nego što su zaslužili.* (An-Nahl / Pčele: 97)

Sa stanovišta islama, supružnici su pomagači jedno drugome u stizanju do sreće, a svako od njih obavljanjem svojih obredoslovnih obaveza i odgovornosti koje imaju u porodici, mogu stvoriti uslove za svoje savršenstvo. U islamskim tekstovima se posebna vrijednost pridaje položaju supruge. Uloga supruge i njene važne posljedice u formiranju zdrave i čestite porodice u islamu se naglašava na poseban način. Biti supruga nije samo društvena uloga za ženu, nego islam na nju gleda i kroz prizmu ibadeta i duhovnosti, do te mjere da značaj tog položaja upoređuje s borbom na Allahovom putu – džihadom. Hazreti Alija, a. s., kaže: “Džihad žene je biti dobra supruga”. (Al-Kulayni, 1407, str. 9) S obzirom na to da je borba na Allaovom putu najvažniji ibadet radi očuvanja veličine islama i odbrane muslimana, postaje jasna vrijednost uloge supruge. Za bilo kakav uspjeh, na bilo kojem polju, muškarac duguje podršci, strpljenju i složnosti sa svojom suprugom. “Biti dobra supruga” iz predaje znači da žene, požrtvovane vjernice podnose teškoće nastale zbog društvenih odgovornosti muškarca i umor koji se odražava i na atmosferu u kući, te podnose teškoće radi Allaha. Također, u predajama, imati dobru suprugu smatra se najboljom koristi za čovjeka nakon islama. “Musliman nakon islama nema veće koristi od imanjanja dobre supruge u koju se gledajući razveseli, kada joj nešto naredi, ona to ispuni, a kada je odsutan, ona čuva sebe i imovinu svog supruga.” (Al-Kulayni, 1407, vol. 5, str. 327)

Tolika pažnja islama prema braku pokazuje da on ostavlja tragove na putu približavanja Bogu, te se odražavaju na lični i društveni život čovjeka, ukoliko žena uspije na poželjan način ispuniti svoju ulogu prema suprugom.

Bračni odnosi između supružnika u islamu nisu samo individualna pravila, nego su to uzvišeni propisi kojim su uslovljena primanja određenih obredoslovnih djela i ibadeta poput namaza, koji je stub vjere, te su lijepi odnosi između supružnika i sami jedna vrsta ibadeta.

Koja su prava žene na položaju supruge?

Društveni propisi islama izgrađeni su na sistemu prava i obaveza. Kao što muškarac ima određena prava, i žena ima određena prava, koja je muž dužan poštovati prema svojoj supruzi. Časni kur'anski ajet "One imaju isto toliko prava koliko i dužnosti, prema zakonu – samo, muževi imaju prednost pred njima za jedan stepen. – A Allah je silan i mudar." (Al-Baqara / Krava: 228) ukazuje na to da između supružnika postoje uzajamna prava, a kako i žene imaju obaveze i dužnosti, određena su im i njima dolična prava. Kao što se zaključuje iz prvog dijela ajeta, ljudska prava žena i muškaraca u islamu su ista, kao što postoji i jednakost u pravima i obavezama ljudi. Islam je na tom osnovu izjednačio prava i obaveze žena, te su istovremeno, žena i muškarac s aspekta ljudskosti, jednakopravni, ali s obzirom na prirodne razlike koje posjeduju, prava i obaveze žena su u odnosu na muškarce različita. Upravo razlika u obavezama i pravima na osnovu kapaciteta i mogućnosti osoba, dovodi do uspostavljanja društvene pravde. U slučaju potpune jednakosti prava žena i muškaraca u porodici i društvu, pravda ne bi bila zadovoljena, te bi se članovima društva činila nepravda.

Završni dio časnog ajeta također ukazuje na to da je odgovornost koju muškarac ima u bračnom životu, te i društvenom životu, veća od uloge žene, te muškarci u tom pogledu imaju prednost nad ženama. Porodične i društvene obaveze koje imaju muškarci (zastupanje, suđenje, ratovanje, sticanje nafake) su veće, te su zato i prava muškaraca u skladu s njihovim obavezama, veća. (Tabatabai, 1374; vol. 2, str. 378) Prema tome, razlika u pravima i obavezama muškaraca i žena ne samo da ne izlazi iz okvira pravde, nego je ona s obzirom na prirodne razlike i suštinske talente potpuno pravedna i ide u prilog oba spola.

U doba džahilijjeta, ne samo da žena nije uživala nikakva prava, nego se smatrala samo objektom uživanja, te su joj bila uskraćena i osnovna prava. Prije islama, žena je bila roba na usluzi muškarcu prema kojoj se društvo odnosilo prema vlastitom nahodaženju, a ne prema ljudskom dostojanstvu. Islam je ženi dao njen identitet smatrajući je jednakom muškarcu, te ju je proglasio izvorom smiraja muškarca. (Ar-Rum / Rimljani: 21)

Islam je propise i prava muškaraca i žena odredio na osnovu fitreta – suštinske prirode, a ljudski fitret iziskuje da ljudi budu jednaki u

obavezama i pravima. Svakako, neophodnost te jednakosti u pravima ne znači da sve uloge i društveni položaji moraju pripadati svim članovima društva. Naprimjer, jedna slaba osoba ne može obavljati posao koji može obavljati onaj ko je snažan i autoritativan. Društvena pravda iziskuje da u društvu svako ko posjeduje određeno pravo, isto i ostvari, bez uzrokovanja smetnji drugima. Stoga, s obzirom na to da su muškarac i žena s fizičkog, fiziološkog, mentalnog aspekta različiti, islam je napravo razliku u opštim zadaćama i obavezama muškaraca i žena.

Kada se govori o pravima žene na položaju supruge, općenito se može ukazati na lijepo ophođenje o kojem se u kur'anskim ajetima često govori, te je u jurisprudenciji formiran propis koji obuhvata sva prava i odnose muža prema ženi. (Sened, 1432, vol. 2, str. 303) U nastavku ćemo spomenuti dva prava: opskrbu i tjelesne potrebe, kao glavna prava žena u okviru lijepog ophođenja prema ženama.

Lijepo ophođenje prema ženama

Žena je glavni temelj porodice i okosnica očuvanja sreće, ljubavi i duhovnosti, a način ophođenja prema ženi ima odlučujuću ulogu u trajanju energije i raspoloženja. Svakom čovjeku je u odnosima potrebno poštovanje i ljubaznost. Žena posredstvom suštinske nježnosti i delikatnosti koju posjeduje, ima veću potrebu za ljubavlju i lijepim ponašanjem i riječima. Žena voli da uvijek bude centar pažnje svog supruga, i ne podnosi nikakvo neprimjereno ponašanje i riječi. Kako bi sačuvao srdačnost i toplinu kućne atmosfere, muškarac se treba voditi lijepim ponašanjem prema svojoj supruzi. Hazreti Alija, a. s., kaže: "Žena je nježna poput cvijeta i ne treba se uzimati za slugu. Budite strpljivi sa ženama u svim stanjima i s njima lijepo govorite kako biste imali sretan život". (Sadduq, 1413, vol. 3, str. 556) On ukazuje na to da su žene nježne i poput cvijeta, te kaže da ponašanje prema ženi treba biti kao briga za cvijetom, kojem treba mnogo pažnje, preciznosti i delikatnosti.

Na osnovu toga, jedno od prava koje ističe Časni Kur'an je lijepo ophođenje, koje jača ljubav i bliskost između žene i muškarca, te učvršćuje njihov bračni život. Pitanje lijepog ophođenja prema ženama spominje se u Časnom Kur'anu u različitim ajetima:

S njima lijepo živite! (An-Nisa / Žene: 19)

...pa ih ili velikodušno zadržati ili im na lijep način razvod dati. (Al-Baqara / Krava: 229)

...ili na lijep način zadržite ili ih velikodušno otpremite. (Al-Baqara / Krava: 331)”

Svi oni naređuju muškarcima da se lijepo ophode prema ženama. Uzimajući u obzir sve ove ajete može se kazati da je lijepo ponašanje i lijepo življenje generalni princip u sistemu ponašanja jedne porodice, a bilo kakvo ponašanje i ophođenje muža prema ženi mora biti u okviru lijepog. U predaji od Imama Bakira o čovjeku koji je htio oženiti jednu ženu se prenosi da je rekao: “Kada muškarac hoće oženiti neku ženu, treba obznaniti ugovor koji je sklopio s Allahom, a to je lijepo držanje žene ili velikodušno puštanje”. (Ayyasi, 1389, vol. 1, str. 115) Prema tome, lijepo ophođenje nije samo jedno uzajamno pravo među supružnicima, nego i pravni propis koji se smatra Božijim pravom, čije narušavanje znači narušavanje Božijih granica.

U vezi sa sadržajem propisa o lijepom ophođenju i ajeta koji ukazuju na njega, brojni šerijatsko-pravni stručnjaci (fakihi) ga prenose na sve odnose muža prema supruzi, te pored izdržavanja, prava na istu postelju, zbližavanja sa suprugom i lijepe čudi smatraju njegovim primjerima. (Šehid Sani, 1413, vol. 2, str. 327)

Ajatollah Shahrudi na osnovu ajeta *S njima lijepo živite!* (An-Nisa / Žene: 19) i *One imaju isto toliko prava koliko i dužnosti, prema zakonu* (Al-Baqara / Krava: 228) lijepo ophođenje supružnika smatra uzajamnim pravom, te dotjerivanje, ukrašavanje i vođenje računa o svom izgledu smatra primjerima lijepog ophođenja. (Hashemi Shahrudi, 1432, vol. 3, str. 67) Također, oslanjajući se na 19. ajet sure Žene, kaže da taj ajet označava obavezu lijepog ponašanja prema supruzi te obuhvata bilo koje djelo kojim se ženi ukazuje čast i poštovanje. (Ibid, str. 270). Gazali o adabima lijepog ponašanja i jačanja braka kaže: Muškarcu je obavezno da se prema svojoj supruzi lijepo ophodi i da ima lijepu narav, a ona ne podrazumijeva samo izbjegavanje činjenja nelagode, već u ponašanju muškarca ne smije postojati ni mogućnost stvaranja nelagode i muke. Strpljenje i savladavanje bijesa također su primjeri lijepe naravi, kao što se Poslanik, s. a. v. s., ophodio prema svojim suprugama. (Gazali, vol. 4, str. 135)

Prema tome, s obzirom na značenja ajeta i predaja i mišljenja fakiha o lijepom ophođenju, iako nisu obavezni svi primjeri lijepog ophođenja, te ono uključuje i farze (naređena djela) i mustehabe (pohvalna djela), princip lijepog ophođenja jeste farz i obaveza za muškarce, odnosno da se ponašaju tako da njihov govor i ponašanje predstavljaju lijepo

ophođenje, te da postupaju po dovoljno primjera lijepog ophođenja. Iako po šerijatskim dokazima, neki primjeri lijepog ophođenja spadaju u farze, suština porodice, a posebno priroda žene je takva da se treba tretirati na osnovu ćudoređa – ahlaka, te se porodica ne može voditi pravnim propisima i obavezama. Stoga, kada se radi o odnosima supružnika, posebno u odnosu prema supruzi, princip o lijepom ophođenju se stalno mora uzimati u obzir. Princip lijepog ophođenja obuhvata sva ponašanja, finansijska i druga prava supruge, ali s ozbirom na značaj prava na izdržavanje i opskrbu i prava na tjelesne odnose, te društvene posljedice koje imaju po zdravlje i raspoloženje u porodici, o ta dva prava govorit ćemo odvojeno.

Obezbjeđivanje potrepština i izdržavanje – opskrba

Sklapanjem braka, između supružnika se stvaraju finansijska prava i obaveze. Jedno od prava koje je ženi zagarantovano od trenutka sklapanja braka jeste obezbjeđivanje onoga što je nužno za život od strane muža, što se u fikhu naziva “nafaqa” (nafaka, opskrba). Uzvišeni Allah je dužnost finansijske opskrbe porodice predao muškarcu, a žena po tom pitanju nema nikakvu odgovornost. Neki fakih i smatraju da je izdržavanje supruge naredba o čijem se ukidanju supružnici ne mogu nagoditi, te ona ostaje kao muževa šerijatska dužnost.

Ono što naglašava većina fakih jeste da se količina opskrbe utvrđuje na osnovu ustaljene prakse među ljudima (‘urf), te na osnovu statusa žene. Allameh Helli kaže da se u određivanju visine opskrbe treba pozvati na ustaljenu praksu i običaje mjesta iz kojeg žena dolazi, te smatra da u određivanju opskrbe ulogu ima i stanje u kojem je žena bila u očinskoj kući. (Allame Helli, 1413, vol. 3, str. 104–117) Učenjaci Ehli sunneta također smatraju da ustaljena praksa određuje ženinu opskrbu, te kažu: “Muškarac od trenutka sklapanja braka ima obavezu da izdržava svoju suprugu, uključuje životne potrepštine, prehranu i odjeću, i sve ostalo od čega zavisi uobičajeni život žene. (Salah Abdul-Ghani, 1418, vol. 3, str. 226) Kur’anski ajeti također ukazuju na isto: “Otac djeteta ih je dužan prema svojoj mogućnosti hraniti i odijevati. (Al-Baqare / Krava: 233)

Pravo na zadovoljenje tjelesnih potreba

Još jedan od primjera lijepog ophođenja jeste tjelesni odnos i pravo koje žena ima u seksualnim odnosima. Zbog značaja i brojnosti šerijatsko-pravnih propisa u vezi s tim, kao i zbog uticaja koje ima na plodonosan odnos supružnika i zdravu društvenu atmosferu, njime se bavimo posebno. Kao što muškarac ima pravo da zadovoljava svoje seksualne potrebe sa svojom suprugom, žena također ima svoja prava, oko čega se slaže većina fakiha. (Sened, 1432, vol. 2, str. 303) Stav islama po pitanju seksualnih odnosa između supružnika nije samo materijalni i nagonski, nego su bračni odnosi sredstvo za ispoljavanje ljubavi između muža i žene, te, suprotno nekim pravcima i školama koje ženu smatraju objektom zadovoljenja muških strasti, islam bračne odnose smatra svetim i garantuje pravo zadovoljenja seksualnih potreba i ženi i muškarcu. Zajednička postelja također je pravo koje žena ima nad muškarcem. Zajednička postelja znači da muž i žena spavaju jedno pored drugog bez seksualnih odnosa. Šehid Sani u svojoj knjizi nakon teme o neophodnosti lijepog ophođenja kaže: "Lijepo ophođenje ne znači obavezu konzumiranja bračnih odnosa sa suprugom, nego se ostvaruje i bez nje. Bliskost, davanje opskrbe, lijepo ćudoređe i zadovoljenje potreba i tokom dana također obuhvata lijepo ophođenje." (Šehid Sani, 1413, vol. 8, str. 312) Prema tome, ne samo da se ženi garantuje pravo zadovoljenja seksualnih potreba, ono se smatra primjerom lijepog ponašanja, te i u okolnostima kada žena nema potrebu za seksualnim odnosima, muškarac je obavezan da zadovolji ženina prava poput spavanja u istoj postelji.

Položaj majke u islamu

Druga odgovornost žene u porodici, nakon uloge supruge, jeste rađanje djece i njihov odgoj. Sa stanovišta islama, najvažnija odgovornost koju žena ima prvo se odnosi na muža, a zatim, prihvatanjem te obaveze, ona se priprema da preuzme još težu odgovornost – majčinstvo.

Pored svog posebnog položaja među porodičnim i društvenim odgovornostima žene, majčinstvo se sa stanovišta islama smatra posebnim i svetim položajem, a u ajetima i predajama se upotrebljavaju posebni izrazi u vezi s majkama i majčinstvom. U časnoj suri Lukman, Uzvišeni Allah nakon odbacivanja idolopoklonstva i savjetovanja o lijepom ophođenju prema roditeljima, naglašava prava majke: *Mi smo naredili*

čovjeku da bude poslušan roditeljima svojim. Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi, i odbija ga u toku dvije godine. Budi zahvalan Meni i roditeljima svojim, Meni će se svi vratiti. (Luqman / Lukman: 14) Također, u drugoj suri se nakon savjeta o dobročinstvu prema roditeljima, naglašava položaj majke, i govori o njenim naporima: *Čovjeka smo zadužili da roditeljima svojim čini dobro; majka njegova s mukom ga nosi i u mukama ga rađa, nosi ga i doji trideset mjeseci.* (Al-Ahqaf / Ahkaf: 15)

Sa stajališta islama, rađanje djece i njihovo odgajanje ima toliko uzvišen položaj da se upoređuje sa borbom na Allahovom putu. Poslanik, s. a. v. s., kaže: “Kada žena zatrudni, ona je poput borca koji danju posti, a navečer klanja, koji se svojim životom i imetkom bori na Allahovom putu, a kada rodi, ne znaš koliku nagradu ima, a kada doji, za svaki put kada dijete povuče ima nagradu kao da je oslobodila jednog od sinova Ismailovih, a kada prestane s dojenjem, melek je potapše po kuku i kaže: ‘Započni svoja djela ispočetka, jer ti je, bez sumnje, oprošteno.’” (Sadduq, 1376, str. 411–412)

Većina feministkinja položaj majke smatra sporednom ulogom. Simone de Beauvoir, koja se smatra predvodnicom feminističke ideje, smatra da je majčinstvo u potpunosti društveno pitanje, te da žene tu ulogu prihvataju tokom procesa socijalizacije. (De Beauvoir, 1382, str. 366)

No, s aspekta islama, majčinstvo je u potpunosti suštinska uloga u kojoj su žene pored fizičkih karakteristika koje nose za prihvatanje majčinstva i odgajanja djece, s aspekta psihičkih i mentalnih karakteristika stvorene tako da u biti imaju potrebu za ispunjavanjem majčinske uloge, te majčinstvo mogu prihvatiti i iznijeti samo žene. Samo žena, svojom nježnošću i osjećanjima može djeci pružiti okus majčinstva i u svom krilu ispunjenim ljubavlju odgojiti čistu i čestitu generaciju. Uloga i odgovornost žene počinje od perioda trudnoće, te se nastavlja do kraja ljudskog života. Stoga, žena u porodičnom okviru i u odnosu prema djeci ima veća prava, jer podnosi veće napore, a prema Božijoj pravdi, pripada joj veća vrijednost. Na osnovu toga, imam Reza smatra da je pravo majke najznačajnije pravo, čiji je razlog ljubav i požrtvovanost majke tokom trudnoće, dojenja i odgajanja djeteta. “Znaj da je pravo majke najobaveznije i najznačajnije pravo; jer te je nosila gdje niko ne bi nosio drugoga, čuvala te ušima, očima i svim svojim dijelovima tijela, dok se tome radovala i veselila. I podnosila je sve teškoće koje niko ne bi mogao podnijeti. Bila je zadovoljna da bude gladna, ali da njeno dijete bude sito, da ona bude žedna, a dijete napojeno, da ona bude gola, a

dijete obučeno, ona na suncu, a dijete u hladu, te joj trebaš, koliko možeš isto toliko zahvaljivati dobrotom i blagošću; iako joj se ne možeš odužiti, osim uz Božiju pomoć”. (Ali bin Musa, 1406, str. 334)

Prema tome, ženama u društvu je obaveza da znaju veličinu svoje uloge i odgovornosti koju imaju u porodici i u ulozi majke, te da se usavršavaju na planu spoznaje i shvatanja. Briga, ljubav i pažnja, odgoj i vjersko podučavanje su tri važne obaveze majke prema djetetu. Iako otac i majka zajednički učestvuju u ispunjavanju te obaveze, uloga majke je s obzirom na prirodne i fitretske karakteristike koje ima, veća od oca. Iako je otac staratelj djece prema islamu, glavni odgoj je obaveza koja je data majkama, zato islam brigu za djecom dok su mali smatra pravom majke. Velika poslanica majčinstva pripada ženama, a muškarac ne samo da nije saučesnik u njoj, nego nijedan muškarac ne može odigrati nezamjenjivu ulogu majke za djecu, i pokloniti djetetu majčinski pogled ispunjen ljubavlju i njene ljubazne riječi. “Majka svojim tijelom, dušom, karakterom i ponašanjem, znala to ili ne, prenosi djetetu kulturu, spoznaju, civilizaciju i moralne osobine jednog naroda i društva. Svi su pod uticajem majki. Onaj ko uđe u džennet, osnovica njegovog ulaska u džennet je od majke. “Džennet je pod majčinim nogama”. (Nuri, 1408, vol. 15, str. 180)

Također, Ibn Qayyim, sunnitski učenjak piše: “Budući da žene bolje poznaju odgoj djece, sposobnije su u tom poslu, strpljivije su i ljubaznije, imaju prednost u brizi za djecom i dojenju, a ta prednost je jedna od ljepota šerijata i pokazatelj pažnje prema djeci.” (Salah Abdu-l-Ghani, 1418, vol. 6, str. 34)

Briga za djecom okončava se u određenoj dobi, ali djetetu dugi period treba ljubav i određeni vid pažnje. Potreba za majčinskom ljubavi uvijek postoji u čovjekovom životu, a u nekim životnim periodima ta potreba ostavlja nezamjenjiv trag u odgoju i mentalnom i psihičkom napredovanju čovjeka. Djetetu je čak i nakon što sklopi vlastiti brak, potrebna uputa i emotivna potpora majke.

Iako je pružanje ljubavi zajednička obaveza oca i majke, uloga majke po tom pitanju je mnogo veća, te i dijete u većoj mjeri osjeća ljubav majke, nego oca. Također, majka je po prirodi takva da može ispuniti emotivne potrebe djeteta, posebno u vremenu djetinjstva i rane mladosti, te je majka za njega izvor smiraja i sklonište u problemima. To je umijeće koje je dato majci i što otac nije u mogućnosti da ispuni.

Pored izražavanja ljubavi djetetu, briga za njegovim životom i zdravljem je također majčinska odgovornost. Majka ima obavezu da tokom perioda trudnoće, a i nakon njega, pazi na život i zdravlje svog djeteta. Od samog začeća, majka je odgovorna za tjelesnu i psihičku dimenziju djeteta, te plod koji nosi dobiva svoje pravo na život. Časni Kur'an o tome kaže: *Ne ubijajte djecu svoju od straha od neimaštine, i njih i vas Mi hranimo, jer je ubijati njih doista veliki grijeh.* (Al-Isra / Noćno putovanje: 31)

Odgoj djece je također jedna od najvažnijih obaveza majke koju islam posebno naglašava. Obaveza podučavanja i odgoja djece koju imaju roditelji je u islamskoj jurisprudenciji jasna stvar, te je ona zajednička za oca i majku. (Hashemi Shahrudi, 1423, vol. 29, str. 193) Neki učenjaci smatraju da je podučavanje vjerskim propisima i vjerovanju prije punoljetstva također obavezno – farz. Allameh Helli kaže: "Ocu i majci je obavezno da nakon sedam godina poduče svoju djecu o čistoći, namazu i šerijatskim propisima (Allameh Helli, 1410, vol. 1, str. 318). Šejh Tusi također smatra da je odgoj djeteta prije punoljetstva obaveza roditelja. (Šejh Tusi, 1407, vol., str. 305) Neki drugi fakih, podučavanje šerijatskim propisima koji bi se mogli odnositi na dijete smatraju obaveznim. (Fazel Lankerani, 1425, str. 397)

Na osnovu toga, može se zaključiti da su danas, s obzirom na raširenost tema koje se bave odgojem djece, poduke poput tjelesnog i fizičkog odgoja, obredoslovnog odgoja, poduka medijskoj pismenosti itd., koje su potrebne za razvoj i upućivanje djece od njihovog djetinjstva, obavezne za roditelje. Period prije punoljetstva veoma je značajan za odgoj djece, što se ističe i u predajama. Stoga, iako djeca u tom vremenu nemaju šerijatske obaveze, njihovo ispunjavanje obaveza i uputa nakon punoljetstva zavisi od odgoja i podučavanja u djetinjstvu. Upotrebom pravila o prosvjećivanju neznalice i pravila o upućivanju, koja su obavezna, možemo također zaključiti da je podučavanje tim pitanjima obavezno prije i nakon punoljetstva.

S perzijskog prevela: Armina Hasagić-Rezvani

Izvori i literatura:

Časni Kur'an

1. Ibn Hayyun, Nu'man ibn Muhammad al-Maghribi, Du'aim al-Islam, vol. 2, Qom, Institut Alu-l-Bayt, 1385. (po solarnom hidžretskom kalendaru)
2. Ibn Sa'd, Muhammad ibn Mani 'al-Hashimi al-Basri, Al-Tabaqat al-Kubra, vol. 8, Beirut: Dar al-Kitab al-Almiya, 1410. (po lunarnom hidžretskom kalendaru)
3. Ibn Abd al-Barr, Abu 'Umar, Al-Isti'ab fi Maarifa al-Ashab, vol. 4, Beirut: Dar al-Jil, 1412.
4. Hurr Amili, Muhammad ibn al-Hassan, *Vesailu-sh-Shia*, Qom, Alu-l-Bayt institut, 1409.
5. Helli (Allameh), Hassan Ibn Yusuf, *Qawai'd al-Ahkam*, Qom: Islamic Publications Office, 1413.
6. Helli (Allameh), Hassan Ibn Yusuf, *Nihayatu-l-Ahkami fi Maarifeti-l-Ahkam*, vol. 1, Qom: Esmailiyan, 1410.
7. Khamenei, Seyyed Ali, *Naqsh va Resalat-e Zan*, Tehran: The Islamic Revolution Publications, 1394.
8. Khomeini, Ruhollah, *Tahrir al-Wasila*, Tehran, Imam Khomeini Publications, 1392.
9. De Beauvoir, Simon, Jens-e Dovom, Qasem Sanawi, Teheran: Toos, 1382.
10. Zamakhshari, Mahmoud Ibn Umar, Al-Kashaf An Haqaqiq Ghawam Al-Tanzil wa Ayo-un Al-Aqawil Fi Wajuh Al-Tawwil, vol.1, 2, Beirut, Daru-l-Kitab Al-Arabi, 1407.
11. Zayn al-Din ibn Ali ibn Ahmad Ameli al-Jabai (Šehid Sani), Al-Rawdah al-Bahiyya fi Sharhi Al-Lum'ati al-Dameshqiyya, vol. 5, Qom: Maktab al-Dawari, 1410.
12. Zayn al-Din ibn Ali ibn Ahmad Ameli al-Jabai (Šehid Sani), Masalik Al-Afham ila Tanqii Sharai-l-Islam, Qom, Moassese-ye al-Maarifetu-l-Islamiyya, 1413.
13. Sanad, Muhammad, Al-Buhus fi al-Qavaidi al-Fiqhiyya, Beirut, Dar al-Muttaqin, 1432.
14. Saduq, Mohammad ibn Ali, Al-Khasal, Qom: Jame'ye Modarresin, 1362.
15. Saduq, Mohammad ibn Ali, Man la Yahduruhu-l-Faqih, Qom: Islamic Publications Office, 1413.
16. Salah Abdu-l-Ghani, Muhammed, Al-Mawsuatu-l-Imra'atu-l-Muslimah, vol. 2 i 6, Beirut: Maktab al-Dar al-Arabiya, 1418.
17. Tabatabai, Mohammad Hussein, *Al-Mizan Fi Tafsir Al-Quran*, Beirut: Naučni institut za publikacije, 1390.
18. Tabarsi, Fadl Ibn Hassan, *Majma 'al-Bayan fi Tafsir al-Quran*, Teheran: Nasser Khosrow, 1372.
19. Tusi, Muhammad ibn Hassan, *Al-Khalaf*, tom 1, Qom: Islamic Publications Office, 1407.
20. Allasvand, Zan dar eslam, vol. 2, Qom, Hajar Publishing, 1391.
21. Ali ibn Musa (AS), osmi imam, Al-Fiqh Al-Mansub ila Al-Imami-r-Rida, Mashhad: Institutum Alu-l-Bayt, 1406.
22. Ayashi, Mohammad Ibn Massoud, Tafsir al-Ayashi, vol. 1, Teheran: Scientific Press, 1380.
23. Fazel Lankarani, Mohammad, Jame al-Masa'il, Qom: Amir Qalam, 1425.
24. Kuleyni, Mohammad Ibn Yaqub, Al-Kafi, Teheran: Daru-l-kitabi al-Islamiyya, 1407.
25. Majlisi, Mohammad Baqir, Bihar al-Anwar, Beirut: Dar al-Ahya al-Tarath al-Arabi, 1403.
26. Muqaddas Ardabili, Ahmad Ibn Muhammad, Majma 'al-Fa'ida wa al-Burhan fi Sharh Irshad al-Azhan, Qom: Islamic Publications Office, 1403.

27. Maqrizi, Taqi al-Din Ahmad ibn Ali, *Imta 'al-Isma'*, vol. 1, Beirut: Dar al-Kitab al-Alamiya, 1420.
28. Makarem Shirazi, Nasser, *Tefsir-e Nemune*, Teheran, Dar al-Kitabi al-Islamiyya 1371.
29. Nouri, Hussein Ibn Muhammad Taqi, *Mustadrak al-Wasa'il wa Mustanbat al-Masa'il*, Qom: Al-Bayt Foundation, 1408.
30. Hashemi Shahroudi, Seyyed Mahmoud, *Encyclopedia of Islamic Jurisprudence*, vol. 3, Qom, Dairetu-l-Maarif Feqh-e Eslami bar Mazhab-e Ahlu-l-Bayt, 1432.

The position of women in the family and society from the standpoint of Islam

Abstract

One of the important issues that have been dealt with from different directions and schools since ancient times, is the issue of women and their social and family status. Certain groups in history, with their traditionalist approach, have sought to make women's presence in society unimportant and to limit women's obligations to the home, which has led to the isolation and denial of women's rights. Others, again, with modernist beliefs, have always tried to destroy a woman's family value and position, and to prefer only the social roles of women over everything else. Such an attitude has led to the weakening of the foundations of the family, as well as the worthless portrayal of the role of a wife and a mother, the most important occupation of a woman. This research seeks to analyze the attitude of Islam towards the social and family status of women, apart from the traditionalist and modernist (feminist) approaches, which emerged under the influence of the wrong cultures of Western societies and deviant ideas.

From the point of view of Islam, not only are women's social responsibilities not prohibited, but Islam supports the presence of women in society as well as their political participation in Islamic society, but considers women's family roles a priority and views the role of a wife and a mother as two sacred responsibilities, roles that, in addition to sublime values, also have social consequences and benefits. The advancement and improvement of men and the upbringing of healthy and reputable generations are possible under the condition that women fulfill their roles in the family, which will result in the improvement and health of the entire society.

Keywords: Woman, family, society, wife, mother.